

ЧОВЕЧАНСКИ ЗАНИМЉИВА ЛИЧНОСТ

Ифигенија Радуловић и Гордан Маричић, *Андокид, беседник који је једном поџрешио*, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2013

Монографија *Андокид, беседник који је једном поџрешио*, настала је као плод заједничке сарадње два наставника, преводиоца и научника класичних језика Гордана Маричића и Ифигеније Радуловић. Они су, сваки појединачно и независно деведесетих година прошлог века и почетком овог века почели да преводе различите Андокидове беседе. Тај стваралачки подухват изнедрио је ову ретку и озбиљну студију о животу и беседничком делу Андокида, контраверзног атинског олигарха и ретора из 5. века пре нове ере.

Аутори су врло вешто скинули опскурни вео са теме, времена и личности о којој пишу. На тај начин су задобили пажњу и оних читалачких слојева којима свет антике није тако близак. У сажетом уводу излажу кратку историју реторике, њен настанак, развој и значај. Говоре о времену када је реторика бранила, нападала, подстицала, хвалила, кудила и вршила пропаганду. Велики допринос у систематичном изучавању беседа и теоријском изучавању реторике дао је Аристотел, после њега то чине александријски филолози 3. и 2. века пре нове ере. Захваљујући њиховом филолошком и библиографском раду састављане су листе најбољих класичних аутора. Тако су настали канони девет лирских и три јампска песника, три трагичара, три историчара, а по угледу на њих настаје и канон десет античких беседника у који су уврштени Андокид, Антифон, Лисија, Исократ, Исеј, Демостен, Ликург, Хиперид, Динарх и Есхин. Иза имена сваког беседника следе сажети биографски и библиографски подаци.

О Андокиду као последњој фигури старог беседничког стила аутори посвећују два сјајна одељка *Андокидов живої* и *Андокид беседник*. Све је праћено и подкрепљено богатим објашњењима у фуснотама. Елем, ко је тај грешни Андокид? Родио се у Кидатини 476. године пре нове ере. Био је син Леогорин, изданак старе атичке еупатридске породице Керика, која је своје порекло изводила чак од Одисеја и преко овог од бога Херма. Његов прадеда Леогора учествовао је на страни племића у борби против Пизистрата, и тиме се Андокид у својим бедедама нарочито поносио, а деда Андокид, по коме је добио и име, један од најутцајнијих политичара средином 5. века пре нове ере, био је стратег и један од десеторице посланика који су тада у Спарти преговарали о миру, а отац Леогора, разуздани бонвиван, како га назива Милош Ђурић, био је исмеван у комедијама Еуполида, и Аристофана. Чаг га и Платон спомиње, изашао је на глас као потказивач.

Као младић Андокид је припадао Еуфилетовој аристократској хетерији која је била пресудна за његову судбину, јер је био уплетен у хермокопидско светогрђе. Наиме, у ноћи пре поласка атинске морнарице ка Сицилији (415. године пре нове ере) била су оскрнављена попрсја бога Херма која су се налазила испред куће сваког богатог Атињанина. У том злоделу религиозни грађани видели су хулу на староатичку религију. Тај младалачки обешењаклук смислио је и извео Еуфилет са великим бројем слободоумних чланова своје хетерије. Како је Хермово попрсје што је стајало у близини Леогорине куће остало неоштећено, био је нарочито осумњичен Андокид. Диоклид поднесе Већу пријаву и тако буду многи затворени, међу њима Андокид, његов отац и други сродници. Према речима самог Андокида они у извођењу плана нису учествовали, али су знали за њега. Пошто су му многи чланови породице, отац, а и он сам били утамничени, Андокид да би се спасао прокаже четири члана Еуфилетове хетерије за које се знало да су били учесници и сам призна кривицу као саучесник. За то проказивање скупштина му је, на Менипов предлог зајамчила да неће бити кажњен, али је ипак, на предлог, Исотимидов, био осуђен на атимију, по којој му је било забрањено да долази на трг и у храмове. Својим проказивањем учесника хулиганства он је, истина, учинио да се град умири, али је тиме погазио верност хетерији и заувек изгубио поверење и поштовање своје аристократске хетерије.

Пошто је пао у немилост Андокид одлази у Македонију, а потом и на Кипар где се бави трговином жита и бакра. Али враг му није дао мира, па се опет укључује у политички живот Атине, као добротвор и родољуб потпомажући атичку морнарицу дрвеном грађом за весла, житом и бакром. У време владе Већа од четири стотине чланова, Андокид се враћа у Атину, али како се опет замерио Већу јер је помагао морнарицу, која је била за демократију, а против олигархије која није заборавила његово потказивање учесника хермокопидске афере, оптужи га народу Писандар и он опет буде ухапшен. По паду олигархијског Већа он се ослободи затвора и опет пође пут Кипра да настави са својом трговином. Својим везама са кипарским династима по други пут помаже Атини шаљући бродове са житом и опет се враћа у отаџбину. Тада говори беседу *О свом њовраћку* у Скупштини, али му не полази за руком да убеди народ о својој невиности, да би му се укинула атимија. Одбачен и од демократије и од олигархије, он по трећи пут оставља Атину и враћа се својим трговачким пословима на Сицилији, у Италији, Пелопонезу, Тесалији, на Хелеспонту, у Јонији, на Кипру. И тек по паду Тридесеторице (403–402. године пре нове ере), када је проглашена општа амне-стија, Андокид се враћа у Атину. Спокојно је живео неко време, али како је опет пожелео да у новој демократији игра видну улогу, његово експонирање изазвало је отпор његових противника. Године 399. пре нове ере опужен је за асебију (безбожност), тобож, учешћем у

празновању пра-зника елеусинских богиња. Андокид је у своју одбрану говорио пред судијама беседу *О мистеријама* и добио спор, и тако су се најзад угасили дуги одједи његових старих грехова. Његова политичка активност нагло је порасла у време Коринтског рата 393/2. године пре нове ере. Заједно са Еубулидом, Епикуром и Кратином одлази у Спарту ради преговора о миру. Они тада уговоре да се мир склопи за четрдесет дана. Вративши се у Атину, Андокид Атињанима у присуству спартанских, аргивских и коринтских посланика препоручи мир у својој беседи *О миру са Лакедемоњанима*. Али ствари опет кренуше наопако и на Калистратов предлог, осуде своја четири посланика на смрт која је замењена добровољним изгнанством. И ту се губи сваки траг Андокидовом животу, не зна се ни када је ни где је умро.

Аутори су превели четири беседе које су сачуване под Андокидовим именом: *О свом ѿвраћуку*, *О мистеријама*, *О миру са Лакедемоњанима*, *Пројив Алкибијада*. У одељку *Беседник који је једном ѿгрецио* детаљно се анализирају све беседе те су од велике користи истраживачима који се баве правном и политичком, културном и економском историјом Грчке у 5. веку пре нове ере.

Врсно, домишљато и у духу српског језика су преведени Андокидови говори. У говорима може се осетити жар, гнев или говорникова патетика, скрушеност и молба. Поједини делови Андокидових говора пате од дигресија, па вас за тренутак умори таква композиција, али такву привидну нејасност преводиоци су отклонили скраћивањем периода. Аутори су успели да пренесу оно живо, јасно и реалистично приповедање испреплетано доказивањем и сјајним сликањем карактера на пример Алкибијада.

Рецимо и то да је до друге половине прошлог века модерна наука реторику третирала превасходно као *уџивство за добар стил*. Али, са повећањем занимања за грчку историју, а пре свега атинску демократију, у последњих тридесет година 20. века реторика је добила једну нову димензију. Реторске текстове, поред филолога, почињу интензивно да проучавају историчари, правници, социолози, филозофи и културолози, јер су неисцрпан извор за најразличитије аспекте јавног и приватног живота у Атини 5. и 4. века пре нове ере.

Атички беседници и њихово дело представљали су извор нових политичких и културних идеја. Они су одређивали стандарде писања дајући нове изражајне облике и методе аргументације, који су опет утицали на целокупно грчко-римски и, касније европски систем образовања. Као извор, то су првокласни текстови из којих се реконструише друштвено-историјски и економски контекст једног времена, али и културе, религије и моралне вредности и промене у једном друштву.

Поред све своје моралне и политичке слабости и поред свих прогона што је доживео, Андокид је био човек који се није одрицао права

на политичку каријеру. Он није био учитељ беседништва, ни логограф, а ни политички беседник, ни писац говора за друге. Он је био образовани Атињанин, и његове беседе показују како су атичким језиком говорили образовани Атињани његовог времена. По Бласу он је први у хеленској прози појмом *ανθρωπίνως* (човечански) истакао захтев људске хуманости и солидарности. Дакле, олигархијска елита је друштвена неминовност сваке заједнице те данас богобојажљиви човек не би требало да има страх и горчине од савременог доба. Можда сви очекујемо чудо, олигарха са реториком хуманости и солидарности. До тада учимо се на Андокидовом искуству.

Снежана ВУКАДИНОВИЋ